

JAN RAWP

GUBIŃSKI CECH MUZYKANTÓW WIEJSKICH W LATACH 1689—1806

Gubin, ważny ośrodek handlowy nad Nysą Łużycką, słynący nadto z uprawy winnej latorośli, bartnictwa i manufaktur tekstylnych, był od wieków miastem powiatowym w Dolnych Łużycach. Przypuszczać należy, że podobnie jak w życiu politycznym i ekonomicznym kraju odgrywał on również poważną rolę w zakresie kultury, w tym też i muzyki, a szczególnie bogate pod tym względem tradycje miała fundacja nowocalska. O znaczeniu i wpływie tych ośrodków na życie muzyczne w Dolnych Łużycach mówią liczne przekazy źródłowe. Już w XIV w. klasztor gubiński uczył swoich „poddanych, którzy zdradzali talent muzyczny“, gry na skrzypcach, fujarce i trąbie¹. Około 1450 r. istniał w Gubinie chór kościelny złożony z osób świeckich, czyli tzw. *Kaland*². Z okresu przedreformacyjnego pochodzi również nazwa skrzypków wiejskich *Kerber*³. Pojawienie się tego określenia oraz wzmianka w gubińskiej księdze zmarłych z 1497 r. o muzykancie Mikołaju⁴ dowodzą istnienia muzykantów ludowych w ogóle, a gdy chodzi specjalnie o skrzypków wiejskich — serbołużyckich muzykantów ludowych.

Rozkwit sztuki muzycznej w nowocalskim klasztorze wiąże się ściśle z działalnością opata Michała I, który pozostał w pamięci potomnych jako *musicus praestantissimus*⁵. Na podstawie rachunków gubińskiej rady miejskiej z połowy XVI w. wnioskować można, że z ramienia miasta i kościoła działali w dziedzinie muzyki kantor, organista oraz „główny

¹ W. Sausse, *Geschichte des Jungfrauenklosters und der Klosterkirche zu Guben* (Neues Lausitzisches Magazin — skrót: NLM — 1866, s. 286). Cytujemy to źródło nie bez zastrzeżeń.

² F. C. Poppo, *Kirchen- und Schulwesen zu Guben*, Gubin 1769, s. 30.

³ H. Jentsch, *Kirchliche Erinnerungen aus der vorreformatorischen Zeit Gubens* (Niederlausitzische Mitteilungen — skrót: NM — 1900, Bd. VI, H. 7, s. 341).

⁴ Wzmianka ta brzmi *Nickel-pilmann*, tj. Spielmann. *Ibid.*, s. 353.

⁵ H. Hiltmann, *Erhaltene Schätze älterer Kirchenmusik in Guben und Umgebung* (NM, 1927, s. 207).

trębacz“⁶. Życie muzyczne miasta przeżywało w tym czasie rozkwit. Znaczną rolę odegrał przy tym powstały w 1563 r. chłopski, tzn. serbołużycki kościół⁷. W 1580 r. kantor miejski, Franz Wulff, ogłosił specjalny okólnik w sprawach muzycznych⁸. Jeden z artykułów porządku rzemieślniczego z 1587 r. wspomina też o miejskim urzędzie muzykantów, stanowiącym coś pośredniego między rzemiosłem a publicznym urzędem, ponieważ na muzykantach miejskich spoczywał obowiązek uczenia chętnych gry na instrumentach muzycznych.

„An der Spitze [tj. urzędu] stand der Stadtpfeiferhauptmann, dem untergeben ... waren die Gesellen und die Burschen, Posaunenbläser, Zinkmeister und Pauker, dann Fiedler, Geiger und andere gemeine Spielleute. Mit den Kerben, d. h. Dorffiedlern durften aber ehrliche Stadtpfeifer sich nicht gemein machen“⁹.

Skrzypków wiejskich z okolicznych wsi serbołużyckich uważano więc za *unehrlich*, stwarzając przez to podstawy konfliktów społecznych, a nawet narodowościowych.

A. Muka odkrył w Watsówas (*Atterwasch*) ilustrowany, rękopiśmienny chorał serbołużycki z 1615 r.¹⁰, rzucający pewne światło na uprawianie muzyki kościelnej również w serbołużyckich wsiach pow. gubińskiego. O rozwoju kultury muzycznej w tych wsiach świadczy choćby fakt, że z Brzeziny koło Gubina pochodził choralista Jan Crüger (1598—1662)¹¹. W tym samym Gubinie, gdzie w 1657 r. dowodnie występuje organmistrz oraz rzemieślnik wyrabiający trąby, w latach 1660—1680 obserwować możemy silniejszy rozmach w rozwoju życia muzycznego. Na miejsce muzykanta miejskiego przybyli ze Świebodzina *musici instrumentales* wraz z 5 uczniami (*Kunstpfeifergesellen*)¹², a wśród kantorów ze *Schola Gubiniensis* występował kompozytor Krzysztof Peters (1625—1669), autor pierwszego gubińskiego śpiewnika zatytułowanego *Andasch-Cymbeln*¹³.

⁶ H. Jentsch, *Das Rechnungsbuch der Stadt Guben 1556/7* (NM, 1898, s. 287): „Cantor und Organist“, s. 213, „des Cantors Solth...“, s. 315, 318, 320, 328.

⁷ A. Muka, *Přinoški k stawiznam přeněmčených stron Delnjeje Łužicy*, Budyšin 1911, s. 71.

⁸ „1580 ist die Currende durch Franz Wulffen, Cantor, angerichtet worden“, Poppo, *op. cit.*, s. 87.

⁹ W. Sausse, *Land und Leute in und um Guben* (NLM, 1868, s. 44—45).

¹⁰ ČMS, 1915, *Watsowaski rukopis*, s. 2—22. Na podstawie inwentarza kościoła w Gorzynie koło Lubuska, pow. gubiński, Muka stwierdził także istnienie rękopiśmiennego śpiewnika serbołużyckiego (*Matrikel*, 7 III 1701).

¹¹ B. Krawc-Schneider jako pierwszy zwrócił uwagę na to, że Crüger był Serbołużycaninem (ČMS, 1933, s. 50); dopatruje się on w twórczości Crügera wpływów serbołużyckiej muzyki ludowej.

¹² D. A. Werner, *Erhebungen aus den Kirchenbüchern der Stadt Guben in der Zeit von 1650—1700* (NM, 1901, s. 413).

¹³ *Ibid.*

W tym czasie rozwijało się również życie muzyczne w położonym w południowej części pow. gubińskiego państwie stanowym Żary, przypuszczalnie głównie wśród ludu. W dzienniku hr. Promnitzza znajdujemy pod 1684 r. wzmiankę o wykonaniu w Żarach *Musik von Schalmeyen und Geigen*¹⁴. W następnych latach rezydencja Promnitzów stała się centrum muzycznym. Widać to choćby już z tego, że w latach 1704—1708 znany G. P. Telemann zajmował u hr. Erdmanna Promnitzza stanowisko kapelmistrza¹⁵.

Nim przejdziemy do omawiania nie wyzyskiwanych dotąd materiałów archiwalnych dotyczących istnienia od 1689 r. w okręgu gubińskim cechu muzykantów ludowych, pragniemy wpieryw zwrócić uwagę na panujące na tym terenie w XVII i XVIII w. stosunki narodowościowe. Opierając się na mylnych informacjach, R. Andree nakreślił w duchu nacjonalistycznej propagandy niemieckiej granice narodowościowe Serbołużyczan około 1750 r.¹⁶ W pracy swej przedstawił pow. gubiński jako terytorium zgermanizowane. To fałszywe przedstawienie stosunków narodowościowych w okolicach Gubina zostało przyjęte przez późniejszych burżuazyjnych historyków niemieckich. Już Muka zdołał w głównych punktach skorygować ahistoryczne koncepcje tego badacza, wykazując istnienie ludności serbołużyckiej w wielu miejscowościach, które Andree podawał jako niemieckie¹⁷. Dopiero ściśle badania źródłowe przeprowadzone przez F. Mětška umożliwiły stworzenie obiektywnego obrazu stosunków narodowościowych w Gubińskim w interesującym nas okresie. Pozwoliły też realnie ocenić rozmiary ograniczenia zasięgu języka serbołużyckiego, szczególnie w okresie rządów książąt sasko-merseburskich (1657—1738), oraz — w przeciwieństwie do dotychczasowych ujęć — wykazać, że germanizacja Serbołużyczan istotne postępy zaczęła robić dopiero pod koniec XVIII w. i że serbołużyckość w dużym stopniu utrzymała się na wsi i potem¹⁸.

¹⁴ NLM, 1844, s. 231.

¹⁵ G. Stein, G. Ph. Telemann, 1704—1708. *Kapellemeister des Grafen Erdmann von Promnitz in Sorau, Aus der Heimat* [Kalender], 1931, nr 3.

¹⁶ R. Andree, *Das Sprachgebiet der Lausitzer Wenden*, Praga 1873 (mapa).

¹⁷ Muka, *Přinoški...*, s. 70—84.

¹⁸ F. Mětška, *Das Sorbentum im Kreise Guben einst und jetzt* (Gubener Heimatskalender, 1960, s. 69—80). We wsi Trzebiel w instrukcji dla kantora Fabriciusa z 1707 r. czytamy: „In der wendischen Kirche singt er wendische Lieder“; w 1741 r. znajdował się tam M. Janovsky — *wendischer Kantor* (i organista). Muka, *Přinoški...*, s. 92. W 1739 r. gromada Tśeojce (*Tzschackdorf*) prosiła o to, żeby tamtejszy nauczyciel udoskonalił swoją znajomość *Wendischen* i podczas komunii śpiewał także *wendische Lieder* (R. Lehmann, *Geschichte des Wendentums in der Niederlausitz bis 1815*, Berlin 1930, s. 113).

O muzykantach ludowych interesującego nas okręgu w XVIII w. jeszcze w poważnym stopniu serbołużyckiego, mówi pismo *Oberamtu* z 27 VIII 1745 r.: „Es haben sämtliche Spiel-Leuthe zu Guben und derer Dorfschaften sothanen Weichbildes ... angebracht, wasgestalt ihrer Vorfahren, die Spiel-Leuthe bey der Stadt Guben und denen darzugehörigen Dorfschaften bereits im vorigen Seculo, wie in anderen herumliegenden Städten und Flecken eine Innung unter sich aufgerichtet, dass sie in Jahrmärkten und bey Hochzeiten und Tauffen und anderen Zusammenkünften mit der Schallmeyer, Sack, Geige und anderen Seiten Spiel alleine mit Spielen aufwarten dürffen, fremde aber nicht zugelassen, sondern denselben die Instrumente weggenommen und sie noch darzu bestrafft werden sollten welche Articul sie auch bey dem Rath zu Guben zur Confirmation übergeben...“¹⁹

Jak wynika z innego fragmentu tego pisma, w 1689 r. wydano nie dochowany do naszych czasów statut cechowy (*Innungs-Articul*), „welche denn auch die Vorfahren im Rath vor billig befunden und sie confirmiret, worauf diese Spiel-Leuthe sich mit denen Dorffschaften Gubenschen Weichbildes vereiniget und jährlich ein oder zwei Zusammenkünfte zur Beobachtung guter Ordnung gehalten“.

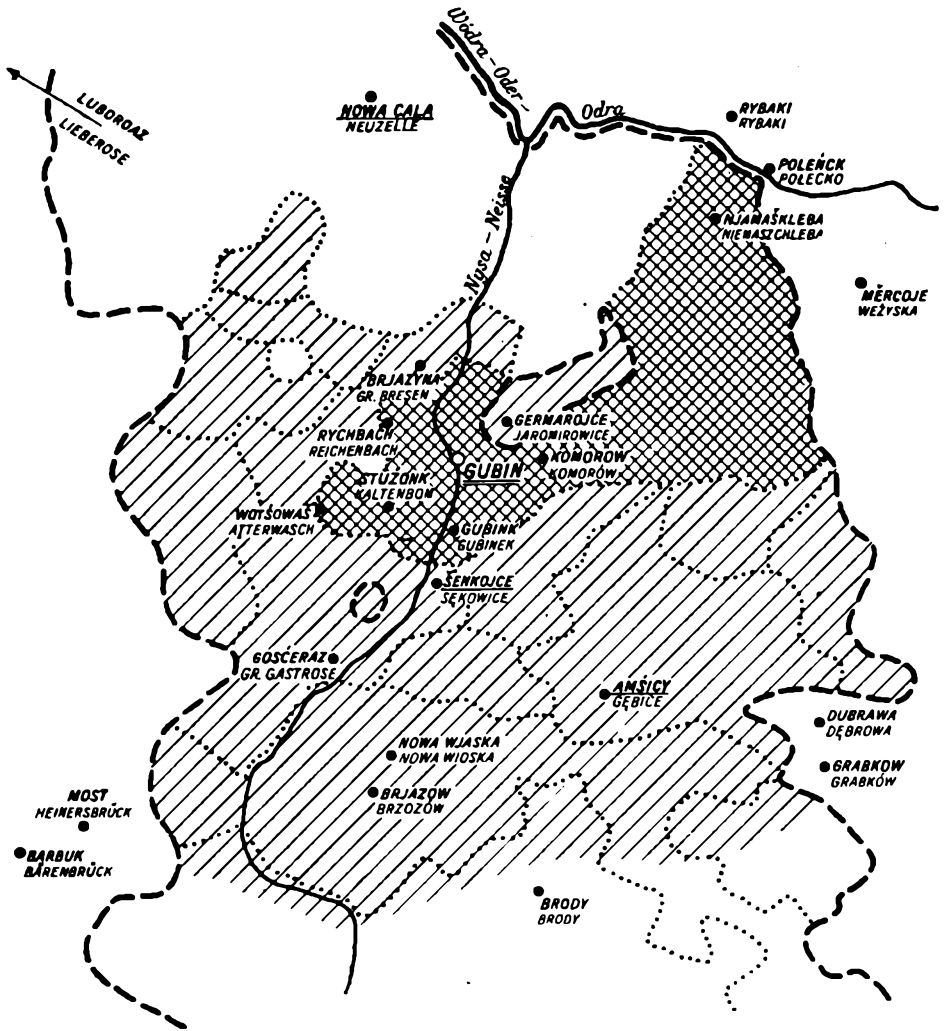
W świetle powyższego fragmentu można stwierdzić, że inicjatywa założenia cechu muzykantów ludowych wyszła od serbołużyckich i niemieckich muzykantów w mieście. Wystąpiło przy tym charakterystyczne i zupełnie naturalne dla późnego feudalizmu przeciwieństwo między muzykantami miejskimi a wiejskimi. Gubińscy muzykanci ludowi połączyli się najpierw z serbołużyckimi muzykantami ludowymi mieszkającymi na terenie gubińskiego powiatu sądowego (*Weichbild*) lub we wsiach płacących podatki do kasy miejskiej, tj. głównie należących do gubińskiej rady miejskiej: Gubinek, Komorów, Niemaszchleba, Stużnok (*Kaltenborn*), Rychbach (*Reichenbach*) i połowa Wotsówas²⁰. Rościli sobie pretensje do *ius prohibendi* i utworzyli uznaną przez gubińską radę miejską aktywną organizację z własnymi zebraniem, syndykami itd.

Istotną przyczyną wystosowania powyższego pisma była skarga muzykantów ze wsi Brzozów, Nowa Wioska i Gosceraz (*Gross Gasterose*), „dass viele Pfuscher aus denen Brandenburgischen Dörffern Schönefeld, Heinersbrück, Bärenbrück, Dubrau, Grabko, Merzweise und sonst her-

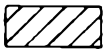
¹⁹ Acta. *Das Musikantenwesen im Markgrathum Nieder Lausitz betr. de an. 1755 (1805)*, Deutsches Zentralarchiv Merseburg, Geheyne Canzley, Loc. 97 n. 3, Rep. 139 A, Nr. 224.

²⁰ A. Schuman'n, *Vollst. Staats-, Post- und Zeitungslexikon von Sachsen 1816*, Bd. III, s. 636. Przypuszczać można, że jeśli statut cechu muzykantów w Gubinie z 1689 r. nie zaginął w czasie działań wojennych w 1945 r. to obecnie znajduje się w archiwum zielonogórskim.

TERYTORIUM OBJĘTE DZIAŁALNOŚCIĄ CECHU MUZYKANTÓW
LUDOWYCH W GUBINIE

Obszar wsi gubińskiej rady miejskiej (początkowa sfera działania cechu muzykantów ludowych po 1689 r.)

Terytorium, na które do 1755 r. rozszerzyła się sfera działania cechu muzykantów ludowych

Granice pow. gubińskiego względnie prusko-brandenburskich enklaw

Granice dominiów na terenie objętym działalnością cechu muzykantów ludowych

kämen, in denen Sächsischen Dörffern die Hochzeit- und Kind-Tauffen-Väter mit Gelde bestächen, damit sie zum aufwarten genommen würden, hiedurch aber denen zunftmassigen Sächsischen Dorffmusikanten, die doch das ausgeschriebenen Kopfgeld geben müssen, ihren Verdienst entzögen“. Fakt, że wsie, w których mieszkali wspomniani wyżej muzykanci ludowi, nie były własnością rady miejskiej²¹, jest najlepszym dowodem na to, iż cech muzykantów ludowych od chwili założenia do momentu wniesienia skargi, a więc od 1689 do 1755 r., objął swym zasięgiem inne wsie położone na terenie pow. gubińskiego. W skardze tej znajdujemy wreszcie wzmiankę o tym, że „die benachbarten Orte Crossen, Sommerfeld, Cottbus²², Breskau²³, Neuen Zelle, Lieberose und andere mehr, gewisse Innungen errichtet und die Gubenische Spiel-Leuthe auf den Jahrmärkten, Hochzeiten, Kindtauffen und anderen Zusammenkünften nicht passieren lassen wollen, sondern denselben die Instrumente weggenommen...“ Z tych względów leżący na terenie pow. gubińskiego klasztor Nowa Cala stał na stanowisku, że sprawy muzykantów ludowych należy uregulować z lokalnego punktu widzenia, tzn. że cech muzykantów gubińskich nie może mieć w żadnym wypadku monopolu na cały powiat.

Pragniemy przy tym zwrócić uwagę na dwa charakterystyczne zjawiska: 1. bez względu na przynależność polityczną, również w wypadku wspomnianych w powyższym cytacie wsi brandenburskich, których serbołużycki charakter jest w tym czasie bezsporny²⁴, istniała jedność kultury ludowej, w tym też muzyki ludowej, na terenie całego pow. gubińskiego; 2. w cechu jako organizacji zawodowej aspekty narodowościowe podporządkowane były aspektom społecznym. Członkowie cechu nie tolerowali w sferze jego działania nie objętych nim muzykantów ludowych, nawet jeśli byli oni Serbołużyczanami. Potwierdza to i doskonale ilustruje inny fragment omawianego pisma: „Weil aber die Brandenburgische benachbarten Dorffschaften, welche den Dorfe Niemaschkleba gegen über an der Oder lägen, nehmlich Polenzig und Schönfeld nicht zuliessen, dass die Nie-

²¹ Nowa Wioska i Brzozów należały do szlachty, a Cosceraz do dominium zakonnego Sękowice.

²² Na podstawie kwerendy przeprowadzonej w archiwum miejskim w Cottbus można stwierdzić, że w omawianym przez nas okresie ani w samym mieście, ani na terenie powiatu nie było cechów muzykantów. Co do Nowej Cali i Luboraza, zob. niżej.

²³ Miejscowości *Breskau* nie udało się nam zlokalizować. Brzestowa (*Brestau*) położona na terenie państwa stanowego Żary nie wchodzi w ogóle w rachubę.

²⁴ W sprawie stosunków narodowościowych w należących wówczas do Brandenburgii wsiach Grabków, Dąbrowa i Wężyska, pow. Krosno, por. F. M è t š k, *Serbsko-pòlska řečna hranica w 16. a 17. lètstoku* (Lètopis Instituta za serbski Ludospyt. 1958, rjad B, zwjazk III, 1, s. 3—25). Wsie Barbuk (*Bärenbrück*) i Most (*Heinersbrück*) w pow. Cottbus jeszcze dziś są dwujęzyczne.

masklebischen allda Musik machen dürfen; So verlangten degegen gedachte Innungsgenossen, dass auch die Branderburgische Spiel-Leuthe nicht in die Sächsischen Dörfer kommen, mit Music aufwarten und den hiesigen Spielt-Leuthen das Brodt entziehen, sollten...“ Na skutek tego — jak mówi notka na tym piśmie nosząca datę 15 II 1755 r. — zezwolono „bey ferneren Contravention-Fällen“ odbierać im instrumenty. Miał to robić „Heitsmann zu Guben“.

Nie posiadamy dalszych materiałów archiwalnych z XVIII w. ilustrujących znaczenie cechu serbołużyckich muzykantów ludowych. Jedyne wyjątek stanowią materiały dotyczące okresu szczytowego rozwoju kultury muzycznej w okręgu nowocalskim²⁵. Pewne wzmianki na temat muzykantów ludowych znajdujemy jednak we współczesnych opisach podróży. Podróżując w 1788 r. z Lubina (*Lübben*) do Gubina znany z opisów podróży C. G. Schmidt chwalił nie tylko kunszt muzyczny w nowocalskim klasztorze²⁶, lecz wspominał także wielokrotnie o serbołużyckich dudziarzach. Wśród wyrazów serbołużyckich (*wendischen Worten*), które dodał do swego opisu podróży, występuje „Kerber, ein Bockpfeiler deren sich die Wenden bey ihren Hochzeitsprocessionen bedienen“²⁷. Schmidt stawia więc znak równości między określeniem *Kerber* a *dudziarz* na oznaczenie muzykanta idącego na czele orszaku weselnego. Ze zwyczajem tym zresztą spotykamy się jeszcze w 100 lat później w parafii Slepko (*Schleife*) koło Hoyerswerda. Opis Schmidta świadczy o masowym występowaniu dud na interesującym nas terenie. Mówi o tym również stara rymowanka dziecięca z należącej do gubińskiej rady miejskiej wsi Niemaszchleba, kończąca się na „...Bockpfeifers Nuose“²⁸ (*Nase*). Jeśli Schmidt pod mianem *Kerber* rozumiał nie tylko skrzypków wiejskich, ale i dudziarzy²⁹, to w aktach z lat 1805—1806 określenie to pojawia się niespodziewanie w jeszcze szerszym znaczeniu. Z okazji sporu między muzykantem miejskim z Łukowa (*Luckau*), Kirstem, a tamtejszym, istniejącym już od 1702 r. cechem muzykantów ludowych w 1805 jeszcze

²⁵ Opat Edmund Pietschmann (1775—1801) polecił kształcić „in den Schulen geschickte Musiker für alle Instrumente“. Wykonywali oni muzykę kościelną w tak artystyczny sposób, że nawet znawcy „... aus meilenweiter Entfernung herbeikamen, um einem musikalischen Hochamt beizuwohnen“ (Hiltmann, op. cit., s. 207; Mauermann, *Stift und Kloster Neuzelle*, Regensburg 1840, s. 181).

²⁶ C. G. Schmidt, *Briefe über die Niederlausitz*, Wittenberg 1789, s. 131. O grze ojca Konrada na organach pisze on: „ich ... hörte da eine Musik, dergleichen ist gar nicht erwartet hatte, so gut wurde Gesang und Spiel ausgeführt“ (*ibid.*, s. 132).

²⁷ *Ibid.*, s. 206.

²⁸ NM, 1898, s. 380.

²⁹ Wyraz ten etymologicznie jest niejasny. Muka uważał go za serbołużyckie wyrażenie w języku ludowym i konstruuje jego pierwotną formę w następujący sposób: „Krober = Bockpfeifer, kózler“ (ČMS, 1884, s. 128).

raz w zupełnie jasnym świetle wystąpił cech gubiński. Gdy bowiem lubiński *Oberamt* zażądał od gubińskich władz terenowych opinii w sprawie prawnych podstaw cechu łukowskiego³⁰, muzykanci stwierdzili, że cech ich istnieje na wzór cechu gubińskiego³¹. Nazwa serbołużyckich muzykantów ludowych przeszła więc na cały cech, tzn. od początku został tak nazwany cech, który pierwotnie mógł objąć tylko małą część niemieckich muzykantów z miasta, choć z czasem procentowy udział Niemców w nim wzrastał. Jest zupełnie naturalne, że wraz z zaczynającą się germanizacją powiatu stosunki narodowościowe w cechu zmieniały się na korzyść mówiących po niemiecku muzykantów ludowych. Widać to także zresztą i z tego, że muzykanci łukowscy nazwali swój cech jako „zupełnie podobny“ do gubińskiego. Cech łukowski z serbołużyckiego w 1732 r. zmienił się około 1780 r. w serbołużycko-niemiecki, a w końcu w 1810 r. w niemiecko-serbołużycki.

Po zasięgnięciu informacji „auch vom Rathe zu Guben, in Absicht der dasigen, unter dem Namen Kerbergesellschaft bestehenden Musikanteninnung...“³² *Oberamt* donosił 22. I 1806 r. kurfirstowi, że „Anlangend ... die obgedachte Kerbergesellschaft, so berichtet der Rath zu Geben ... Sie bestehe schon seit länger als hundert Jahren und gründe sich auf die vom dem Rathe s. d. Guben den 18. Merz 1689 confirmirten ... Innungsartitel. Sie halten jährlich an Johannis ihre Zusammenkunft in Guben wobey in Gegenwart des amtführenden Bürgermeisters ihre Innungsrechnung abgenommen würde. Der Innung ständen zwei Oberälteste vor, denen ein Schreyber beygesellt sey. Ihre Anzahl bestehe aus ... 63 Mitgliedern worunter 6 Preussische Unterthanen aus Germersdorf wären. Sie trieben das Musikmachen nun als Nebensache, und es leide ihr sonstiges Gewerbe, je nachdem sie Professionisten oder Ackersleute wären, darunter nicht im Mindesten, in dem auf den Dörfern ausser den Hochzeiten nur an solchen Tagen getanzt zu werden pflege, wo die Ackergeschäfte ruh hatten und könne daher das fernere Bestehen dieser Gesellschaft so wenig in polizeilicher Hinsicht, als sonst bedenklich seyn. Uebringens wären die 20 Mitglieder dieser Innung, welche in der Stadt Guben wohnten, verbunden mit dem Stadtmusicus allda zu assistieren, dürften aber ohne sich mit ihm abgefunden zu haben keine Tanzmusik in Guben machen“³³.

Wzmianka o dwóch starszych cechu wskazuje na konieczność trzymania — podobnie jak w cechu łukowskim — po jednym syndyku dla serbołużyckich z jednej i niemieckich członków z drugiej strony. Z prawnego punktu widzenia jest również interesujące, że muzykanci ze wsi Jaro-

³⁰ *Acta...*, f. 17.

³¹ *Ibid.*, f. 23—24.

³² *Ibid.*, f. 29.

³³ *Ibid.*, f. 31.

mirowice, leżącej na terenie prusko-brandenburskiej enklawy, która nie wchodziła w skład pow. gubińskiego, mogli się powoływać na prawa cechu gubińskiego³⁴. Identyczne wypadki z pow. łukowskiego wskazują jednak, że mamy w tym wypadku do czynienia z pewną dowolnością prawną, której wprawdzie nie można do końca wytłumaczyć, ale która w okresie późnego feudalizmu niekiedy występuje. Liczba członków cechu wynosiła przeciętnie 63 osoby. Na podstawie analizy stosunków społecznych panujących w cechu można stwierdzić, że muzykanci ludowi utrzymywali się nie tylko z gry na instrumentach muzycznych, lecz głównie z wykonywania jakiegoś rzemiosła względnie z uprawy kawałka gruntu. Dlatego też nie istniało między nimi zagadnienie ewentualnej konkurencji. 37 muzykantów ludowych zamieszkałych poza Gubinem rozrzuconych było po 20 wsiach posiadając *meistentheils Vasallengüther*³⁵. W 17 z tych 20 wsi mieszkało zatem po 2 muzykantów tworzących według starej tradycji muzykancką parę grającą na dudach i skrzypcach lub innym instrumencie, jak fujarka itd., melodie oparte na prastarych serbołużyckich tradycjach. W samym Gubinie mieszczańska kultura muzyczna reprezentowana przez muzykanta miejskiego miała znaczny wpływ na członków cechu muzykantów ludowych i utrzymywała ich w społecznej zależności, choć sama wraz z rozwojem kapitalizmu chyliła się ku upadkowi.

Wspomniany wyżej dokument z 1806 r. rzuca też nieco światła na sytuację muzykantów ludowych w dobrach klasztoru nowocalskiego oraz w dominium Luboraz (*Lieberose*). Na tych terenach nie było w ogóle cechów muzykantów wiejskich, choć statut tego cechu o nich wspomina³⁶. Na podstawie wielokrotnych oświadczeń opata nowocalskiego, Aptatusa, oraz sądu w Ligorazie można stwierdzić: „das zwar Dorfmusikanten in besagten Orten sich ebenfalls befinden, die mit Musik in den Dörfern aufwarten, das selbige aber das Musik machen nur als Nebensache betreiben, und keine eigentliche mit einem Verbietsrechte versehene Innung ausmachen, jedoch auch dessen ungeachtet ... im Stifte Neuzelle gegen das Musikmachen fremder Musikanten auf den Dörfern obrigkeitlich geschützt werden³⁷”.

³⁴ O 6 członkach cechu z Jaromirowic w innym miejscu tego pisma znajdujemy wzmiankę, że im „nach der Strenge das Musikmachen in den Sächsischen Dörfern, nach dem höchsten Rescript d. d. Dresden, den 15. II. 1755 eigentlich nicht gestattet seyn würde“ (*ibid.*, f. 33).

³⁵ *Ibid.*, f. 33.

³⁶ *Ibid.*, f. 31—32. Notka uczyniona w tym miejscu na omawianym piśmie pozwala stwierdzić, że statut cechu muzykantów w Gubinie z 1689 r. był w archiwum magistrackim w Gubinie oznaczony numerem 654.

³⁷ Urodzony w Luborazie uczonej serbołużycki M. G. Krüger w swej pracy *Historica disputatio de Serbis, Venedorum Natione*, Wittenbergae 1675, zwrócił szczególną uwagę nie tylko na zawodowy ruch muzyczny w swej ojczyźnie, lecz również

Po dokładnym zbadaniu sprawy lubiński *Oberamt* uznał, że zlikwidowanie istniejących cechów, w tym też i interesującego nas bezpośrednio gubińskiego, właściwie nie jest konieczne, gdyż i tak „an sich dieser Musikanten-Innungen weder in Absicht ihrer Mitglieder noch des Publikums bedürfe, und dass selbige in dieser Rücksicht auch aufgehoben werden könnten, in dem Ersteren das Musikmachen, auch ohne dass sie eine Innung formieren ... freybleibt ...“³⁸ Decydującym argumentem przemawiającym przeciwko rozwiązaniu cechu był fakt, że nawet utrata posiadanego dotąd przez jego członków prawa wyłączności „von keinen grossen nachteiligen Folgen für sie seyn dürfte, da man voraussetzen kann, das bey ihrer (der Volksmusikanten) hinlänglichen Zahl, und der bis daher zwischen ihnen und den Dorfeinwohnern statt gefundenen Verbindungen letztere sich dessen ungeachtet der Musik anderer auswärtiger Musikanten nicht bedienen werden...“³⁹ Kulturalne i muzyczne tradycje wsi dolnołużyckiej, zwłaszcza serbołużyckiej, były zatem jeszcze mocne i dla samej ludności wiejskiej nietykalne. Wpływ niemieckiej, mieszczańskiej kultury muzycznej na okoliczne wsie początkowo nie był zbyt silny, choć tak w Łukowie, jak i w Gubinie z czasem zaczął przybierać na sile.

Kurfirstowi pozostawiono decyzję w sprawie dalszego istnienia cechu. 21 IV 1806 r. nakazał on ostatecznie tolerować cechy „...es ist aber das ... Verbietsrecht ... welches von uns hiermit ausdrücklich aufgehoben wird, fernerhin keineswegs zu gestatten“⁴⁰. Aczkolwiek decyzja ta na pierwszy rzut oka nie była zbyt ciężka dla cechów, na dłuższą metę jednak musiała się na nich w sposób poważniejszy odbić. Nie potrzeba chyba przytaczać dalszych dowodów źródłowych na to, że już w pierwszej ćwierci XIX w. stare serbołużyckie cechy muzykantów przestały istnieć.

Gubiński cech muzykantów ludowych był najstarszym tego rodzaju stowarzyszeniem w Dolnych Łużycach oraz wyrazicielem tradycji kulturalnych⁴¹ i muzycznych ludu w tej części kraju, która w ogóle uchodzić może za najbardziej umuzykalnioną.

na przebogate tradycje ludowej muzyki i tańca: „...praecipue diebus festis frequentare, ibidemque poculo hilitariis exhausto, pro ratione temporis hymnos sacros, exiisque maxime, quae Symbolum Apostolicum spectant, exercere: post (juniores) jubilando, orando, vociflerando, choreisque...“ (Kap. Punctum IV., *De Moribus Serborum*, B. 3, § 2).

³⁸ *Acta* ..., f. 33.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ *Ibid.*, f. 34.

⁴¹ Właśnie w pow. gubińskim przetrwały różne stare serbołużyckie tradycje, np. połączone z muzyką i tańcami zwyczajne żniwne, *wischen*, czyli *Hahmenschlagen* (od serbołużyckiego *biš* = *schlagen*) itd. Por. K. Gandert, *Die Ernte im Volksbrauch der Niederlausitz* (NM, 1901, H. 8, s. 387—402).